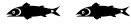

נר לשולחן שבת

פרשת נח

שנית - אמת היא שהקב"ה פורע את הוצאות השבת, אבל מה יעשו העניים שאין להם כסף לקנות דגים. ואין להם ללוות לצורך זה, שנאמר "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות".
לכן טוב שתיקנו תקנה חשובה זו, שכך יוזלו מחירי הדגים, ויוכלו כל בני העיר לכבד את השבת.

אם הגויים מייקרים את שער הדגים, נכון לתקן שלא יקנו דגים!
(מג"א או"ח רמ"ב א' ועיין באה"ט ושי"ע הרב ק"א ד' בענין השמטת חיוב אכילת דגים בשו"ע ובדומ"ס)

על שאלה זו, מפני מה תיקנו בעת הפקעת שערים שלא יקנו דגים, הלא ישנה הבטחה "שאם מוסיף מוסיפין לו" השיבו חכמי דורנו: מרן שר התורה תירץ כדברי הצמח צדק, שעניים לא יוכלו לקנות.

הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין תירץ, שדין זה נאמר רק במחיר הוגן, אבל אם מפקיעים את המחיר הרי הם גזלנים, אין בכך כבוד שבת, אלא סיוע ותמיכה בגזלנים.

עוד תירצו, שיש חשש שמתוך כך הגויים יפקיעו מחיריהם בשאר מצוות שבהם לא הובטח "אם מוסיף מוסיפין לו".

הוצאות שבת ניתנות לאדם לפי מה שהוא רגיל, נמצא כי אם יקנה במחיר מופקע ההפרש לא ינתן.
("מרפסין איגרא" ס' ס"א)

"ויברך אלקים את נח ואת בניו ... ובכל דגי הים בידכם נתנו". (פ"ט)

"כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ מתשר"י!"

על יהודי העיר ניקלשבורג נפלה צרה. הגויים, מוכרי הדגים העלו את מחירי הדגים לשבת. הם ראו שהיהודים מוכנים לשלם כל מחיר, העיקר שיהיו להם דגים לכבוד שבת קודש.

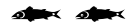
בעקבות כך תיקנו הקהל שאף יהודי לא יקנה דגים במשך החודשים הבאים, הם קיוו שתקנה זו תביא להוזלת הדגים.

שאלו תלמידי הישיבה את רבם, הגאון רבי מנחם מנדל קרוכמל בעל ה"צמח צדק" הקדום שתי שאלות:

- א. האם מותר לתקן תקנה כזו, הרי כבוד השבת לענגה בדגים?
- ב. הגמרא אומרת: "פרנסתו של אדם קצובה לו מראש השנה, חוץ מהוצאות שבת ויום טוב, שאם מוסיף מוסיפים לו". אז מה בכך אם יקנו דגים ביוקר, הרי הקב"ה יפרע להם!...

"ערב שבת, מנהג קהילות גדולות, כשהגיע חצי שעה סמוך למנחה מכריז השמש לבשל דגים".
(בי"ח או"ח רנ"ו)

גדול הדור שהלך לשוק רק פעם אחת בשבוע...
רבינו בעל "תרומת הדשן" - 'זכורני שהוא לא הלך לשוק אלא ביום שישי, לקנות דגים לכבוד שבת, ובסוף ימיו, כשנחלש לא הלך כלל לשוק ושלח לקנות לו דגים'.
("לקט יושר" הל' בהכנס' י"ב)

השיבם ה"צמח צדק":

ראשית: נכון הדבר כי החובה לכבד את השבת היא מן התורה, וכפי שנאמר "וקראת לשבת עונג", אך גם בדבר שהוא מהתורה יש לחכמים את הכח לתקן בו תקנות וסייגים. כפי שעשה רבן שמעון בן גמליאל, שתיקן בקנינין של יולדות שעמדו בדיני זהב (כריתות ח). לכן היה מותר לקהל לתקן שלא יקנו בני ניקלשבורג דגים לכמה שבתות, כדי שיוזלו. זה בגדר עת לעשות לה'.

313
מנחה

א' חשוון - קהילה ששוכחת...

מעשה בקהילה שהסכימו לתקן תקנה לחמש שנים, וקבעו בחרם שהתקנה תתחיל בראש חודש חשוון. והנה בהגיע הזמן, בשל טרדוניהם שכחו ולא החלו לבצע את החלטתם... לאחר כחודש נזכרו בתקנה, אך עתה מעט מבני העיר חזרו בהם, וטוענים שהתקנה בטלה, הואיל ולא התחילה בזמן שקבעו.

פסק הרא"ש: לא ידעתי טעם לבטלה, וכי בשביל שלא קיימוה בזמן שקבעו תתבטל התקנה, מי התיר אותה?! (שו"ת הרא"ש כלל ז' ב')

ב' חשוון - קהילה שזוכרת

פגזים רוסים = טילים אירנים: ניסים עצומים!

פורים בעיר פוזנא - לזכר התלאות שעברו תושבי העיר בשנת תס"ה 1704, כאשר צרו צבאות רוסיה ופולין על העיר, לגרש את השבדים. עשרת אלפים פגזים מלאי אבק שריפה וכדורים נפלו על העיר, ונעשה נס ליהודים ולא ניזוק מהם איש!

קבעו קהל פוזנא יום תענית ושמחה ביום ב' חשוון, בו היה גוף הנס. (פנסק קהילת פוזנא)

ביום ראשון, ב' חשוון יחול יום הזכרון לגאון ישראל והדרו רבי שמואל דה מודינה, רבינו המהרשד"ם, נפטר בסלוניקי שנת ש"ז

אנשי המבול תרתי משמע... "המבול" מהדורה בתרא...

ראובן שכר בביתו של שמעון את הקומה התחתונה. לאחר זמן החל השטן לרקד ביניהם... שמעון ביזה את ראובן מספר פעמים ובית הדין נאלץ לנדונו. מאז היו רוב ימיהם במריבות וקטטות... חיפש המשכיר תואנה היאך להוציא את ראובן מביתו, עד שעלה במוחו רעיון מכוער: "עצת המבול"...

הוא סיפר לחבריו: 'אחורר חור בריצפת החדר בקומה מעל חדרו ומיטתו של ראובן, אציף את החדר במים, והמים יזרמו דרך החור על מיטתו ורכושו, כך סוף כל סוף יאלץ לברוח מביתי...'!

אמר ועשה: ויהי היום, יום השבת, ראובן שב מתפילת מנחה בבית הכנסת, נשכב על מיטתו ונרדם - אלא ש"שינה בשבת תענוג" לא מופיעה בסיפור הזה... לפתע מבול החל לרדת עליו: ראובן, מיטתו, בגדיו ורכושו הוצפו במים שזרמו מהחור בתקרה, "זכה" והתקיים בו הפסוק "וארובות השמים נפתחו"...

באותו הזמן שמעון וחבריו אכלו סעודת שבת. לפתע שמעו צעקות וקולות ניפוץ של רהיטים וכלים. הם הבינו כי זה ראובן, אך לאיש מהם לא היה אומץ לצאת מהחדר ולראות מי הוא זה ואיזה הוא - 'פן יפרוץ בהם'...

הלך שמעון בעל הבית והלשין לשלטונות על ראובן, וטען שהזיקו. בערכאות העלילו על ראובן עלילות ונאלץ ראובן להוציא כסף רב - "ג גרושים כדי להנצל ממשפט ומאסר.

הנה, לא די היה לשמעון בעונש הזה ותבע את ראובן גם בבית דין אחד. אותו בית דין קנסו את ראובן בסכום נכבד.

ראובן שחש עצמו נפגע בכפליים, פנה לבית דין חשוב וטען: א. אסור היה למוסרו לשלטונות. ב. הכחיש ואמר שלא הוא האיש שהרס את ביתו של שמעון, ואיך קנסוהו בלי עדים!?

פסקו בית הדין: אם יש עדים שראובן הזיק יש להענישו. ואף שנפסק שכל המקלקלין פטורין, הוא אינו מקלקל אלא מתקן, שהרי בכך שיכך חמתו. אמנם אם הוא שגג אין להענישו, אלא יכתוב בפנקסו 'אני פלוני... כשיבנה בית המקדש אביא חטאת'.

מכל מקום אם הוא ציית דינא היה צריך להענישו בדיני ישראל והיה אסור למוסרו לערכאות, כי רבים מהם חומדים ממון ישראל, וכאשר יהודי נופל בידם אין חומלים עליו...

אדרבה, ראוי היה להעניש את שמעון על שפיכת המים, ועל שגרם להחטיא את ראובן, ועל שמסר אותו ביד הערכאות.

כשהובאו הדברים לפני המהרשד"ם הסכים עמהם וכתב: 'נפלאותי הפלא ופלא מה ראה בית הדין הראשון להעניש את ראובן, אין ספק כי את שמעון שמסר את ראובן לשלטונות בפרהסיא, ראוי לעונשו עונש חמור על שפשע לעשות כן. הלא כשישראל נכנס בידם אין מרחמים עליו והוא הביאו לידי סכנה.

וטעו כשפסקו להעניש את ראובן. עולם הפוך ראיתי! ראובן ספק חוטא נענש, ושמעון חטא פשע גדול, ומזוכה. אילו הדבר היה תלוי בי הייתי מעניש את בית הדין שפסק כך!!!

הייתי מחייב את שמעון לשלם את הכסף שהוציא ראובן להציל עצמו מהערכאות. ועל הצער שגרם לא יופר לו, עד שיתחנן ויפייס ויבקש את מחילתו.

(שו"ת מהרשד"ם או"ח ה')

"ונח מצא חן בעיני ה' - כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה". (פ"ו פ"ז)

מעשה ברופא יהודי חכם ונכבד, שמצא חן בעיני הסולטן הטורקי מהמיט ושריו. הרופא שירת את בית המלך שנים רבות במסירות. בימים ההם גידל ורומם המלך את הרופא, כי נשא חן בעיניו, מרוב תבונה וחכמה, ויטב בעיני המלך, ופטר אותו ואת זרעו, עד עולם, מכל מס ועול מלכות, והכל נכתב ונחתם בכתב מלכות.

לאחר זמן, בשוב המלך אל עיר מלכותו קושטא, אבד הכתב. ויבקש מן המלך לתת לו כתב שני. וחזר וכתב: "גזרתי ופטרתי לחכם הרופא וכל יוצאי ירכו פטור עולם וכולל ... והאיש אשר ימלאנו לבו לבקש מהם יחרם..." וזה אות ומופת לאהבה ולחייבה יתירה אשר היה בין הרופא והמלך, כי לתת כתב זה בשנית, זה רק ליחידי סגולה, אלו אשר המלכים חפצים ביקרם.

עברו מאה ושלשים שנה, חמישה סולטנים, ומערכת מסובכת ומפורטת של פסקים ותקנות לדוגמא - איך וכמה מס יגבו כשאחד מבני הזוג אינו ממשפחת הרופא, מה דינה של נדוניה שמכניסה כלה לבית משפחת הרופא, או ירושת חתן שנפטר. החליטו ראשי הקהילות בקושטא, בה היו גרים צאצאיו של הרופא - 'עד כאן, מעתה ואילך נגבה מכם מיסים!'

המהרשד"ם השיב באריכות ופסק: דין זה יש בו שתי בחינות, דין התורה ודין המנהג. למעשה, צאצאי הרופא זכאים בדינם בין מדין תורה ובין מצד המנהג.

(שם ח"מ פ"ד ועיי"ש)

רופא הסולטן - רופא כל בשר

ספר רפואות: כשהיה נח בתיבה היו עימו שדים, רוחין ולילין והיו מזיקים אותם, עד שנעשו רובם חולים וגם מפני ריח רע. בא מלאך ולקח אחד מבני נח והביאו לגן עדן ולימדו כל רפואות בעולם, אותם כתבו בספר וזה נקרא "ספר רפואות". (תשב"ץ קטן תמ"ה)

הוסיף הגאון רבי חיים פאלאג'י, למרות שלא נכתב שמו של אותו בן נח, הדעת נוטה שהיה זה שם, שהוא היה המובחר שבכולם, שהיה צדיק ונולד כשהוא מהול. והביא שראה כן בחז"ל בפירוש, אך לא זוכר היכן.

(אבות הרא"ש על אבות דרבי נתן ב')

שבת ראש חודש: במה שונה ר"ח חשוון משאר ראשי חודשים?

נחלקו הפוסקים בתפילות שאין אדם רגיל בהם, אם צריך להסדיר תפילתו, והיום נוהגים שלא להסדיר. (טושו"ע ק' ונו"כ לרוב)

חידש הב"ח: תפילת ראש חודש מרחשון צריך להסדירה, כיון שכבר יותר משלושים יום לא התפללו תפילת ר"ח! (וכ"כ כנה"ג)

לכך יש שפסקו: שונה תפילת מוסף של ראש חודש חשוון ממוספי שאר ראשי חודשים, שיש לאומרה מתוך הסיפור! שהרי "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם על פה", כידוע בכל תפילת מוסף מזכירין תורה שבכתב, שהיא מענין היום, אלא שמוספי שבת וראש חודש שתדירים ושגורים יפה מותר לאומרם על פה, אבל מוסף ראש חודש חשוון שנאמר אחרי הפסקה של חודשיים, יש לחשוש שמא הפרשה אינה שגורה על פיו יפה. ("מבקשי תורה")

לכבוד י"א חשוון: מציינו בליקוטים ישנים כי תפילת מוסף של ראש חודש רחל אמנו תיקנה. צפתה ברוח הקודש שעתידות הנשים שלא להכשל בעגל. רמזה את שמה בשלש התיבות הראשונות של התפילה: 'ראשי חודשים לעמך' - ראשי תיבות 'רחל'. ('התדיר' לרבי שמעון ב"ר יקותיאל)